

Streszczenie pracy doktorskiej

Autor: Mateusz Kalita

Tytuł: Krzemieniarstwo kultury ceramiki sznurowej z Wyżyny Małopolskiej na tle środkowoeuropejskim

Promotor: prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak

Celem rozprawy było odtworzenie procesu wytwarzania, użytkowania oraz gospodarowania późnoneolitycznymi przedmiotami z krzemienia poprzez przeprowadzenie szczegółowej analizy inwentarzy krzemiennych ze stanowisk grobowych kultury ceramiki sznurowej z Wyżyny Małopolskiej w odniesieniu do zbiorów z Europy Środkowej. Cel ten postanowiono osiągnąć dzięki dokonaniu charakterystyki materiałów krzemiennych według jednolitych zasady metodycznych i terminologicznych dla wszystkich włączonych do pracy inwentarzy. Istotne z punktu widzenia omawianej problematyki było przede wszystkim wyeksponowanie w sposób szerszy niż dotychczas, grupy narzędzi – noży płomienistych. W dysertacji podjęto również próbę weryfikacji hipotezy o asymetryczności wytworów kamiennych omawianej jednostki kulturowej.

W toku podjętych studiów dostrzeżono, iż istniały trzy główne nurty wytwórczości krzemiennej kultury ceramiki sznurowej na Wyżynie Małopolskiej: nurt wytwórczości odłupkowej skierowany na wytwarzanie grocików, nurt wiórowy do narzędzi wykonywanych na wiórach oraz kierunek rdzeniowej produkcji siekier. Dowiedziono, iż grupa narzędzi stanowi około połowę wszystkich zbiorów krzemiennych, wśród której dominują grociki, siekiery oraz wióry retuszowane. Dzięki zastosowaniu innowacyjnej analizy ostrzy siekier, która polegała na wpisaniu zarysów omawianych wytworów w prostokąt z przekątnymi oraz osią przechodzącą przez geometryczny środek okazu wykazano, iż charakteryzują się one zaburzeniem symetrii. Podjęte studia nad nożami płomienistymi pozwoliły na ich uporządkowanie oraz zaprezentowanie pierwszej, autorskiej próby klasyfikacji omawianych wytworów. Ustalono, iż noże płomieniste wchodziły w skład stałego zestawu kamiennych darów grobowych, w tym w pochówkach wojowników reprezentujących tożsamość społeczną *warriorhood*. Szczególnie istotne jest zwrócenie szerszej uwagi na krzesaki, które stanowiły oddzielną grupę narzędzi, związaną z ich przeznaczeniem funkcjonalnym. Za jedno z „odkryć” w tej pracy należy uznać wysoki współczynnik procentowy współwystępowania krzesaków wraz z przekłuwaczami w jednym grobie. Pozwoliło to wnioskować, iż część krzesaków kultury ceramiki sznurowej na Wyżynie Małopolskiej mogła pełnić funkcję wiertników tępych. Korelacja uwidacznia się również wśród występowania retuszerów miedzianych w grobach z wyposażeniem narzędzi krzemiennych z retuszem rynienkowatym/pseudorynienkowatym.

Na koniec, w związku z ustaleniami wynikającymi z pracy dokonano porównania krzemieniarstwa kultury ceramiki sznurowej z Wyżyny Małopolskiej do stanowisk „sznurowych” z obszaru Dolnej Austrii, Północnych Czech, Moraw, Wielkopolski i Kujaw oraz Polski południowo-wschodniej, w tym Grzędy Sokalskiej. Zestawienie uzyskanych wyników na szerokim tle zjawisk kulturowych przyniosło szereg dalszych, interesujących rezultatów i wykazało, że pomimo istnienia pewnego uniwersalnego „rdzenia” ideowego wytwórczość krzemieniarską społeczności kultury ceramiki sznurowej jest stosunkowo zróżnicowana.

Dysertacja składa się z ośmiu głównych rozdziałów, z których znaczna część zawiera prezentację źródeł krzemiennych, całościową charakterystykę wytwórczości krzemieniarskiej oraz analizę poszczególnych grup zabytków.

Mateusz Kalita

Summary of PhD thesis

Author: Mateusz Kalita

Title: Corded Ware culture flintworking from the Malopolska Upland in the Central European context

PhD supervisor: prof. dr hab. Paweł Valde-Nowak

This dissertation is an attempt to reconstruct the process of production, use and economy of Late Neolithic objects made of flint through detailed analysis of the flint inventories from the burial sites of the Corded Ware culture from the Malopolska Upland in relation to the collections from Central Europe. The above-mentioned purpose was to be achieved by characteristics of flint materials according to methodological and terminological rules uniform for all inventories included in the study. From the point of view of the discussed issue, it was important, above all, to expose a group of tools - leaping-flame knives - in a wider range than before. The dissertation also attempts to verify the hypothesis of asymmetry in the stone products of the culture unit discussed.

In the course of the study, it has been recognised that there were three main trends in the flint production of the Corded Ware culture in the Malopolska Upland: the flake production trend focused on making arrowheads, the blade production trend for tools made on blades and the direction of axe production. It has been demonstrated that the tool group represents about half of the total flint assemblage, dominated by arrowheads, axes, retouched blades. The innovative analysis of the axe blades, which consisted of inscribing the outlines of the discussed artefacts into a rectangle with diagonals and an axis passing through the geometric centre of the specimen, showed that they are characterised by a disturbance of symmetry. The study of leaping-flame knives made it possible to organize them and to present the first original attempt of classification of the discussed artefacts. Leaping-flame knives were part of a regular set of stone grave goods, including in the burials of warriors representing the *warriorhood* social identity. It has been demonstrated that strike-alights were a separate group of tools, related to their functional purpose. The high percentage of co-occurrence of strike-alights along with perforators in a single grave should be considered one of the "discoveries" in this dissertation. This allowed us to conclude that some of the strike-alights of the Corded Ware culture in the Malopolska Upland may have functioned as blunt borers. A correlation is also evident among the occurrence of copper retouchers in graves with flint tool equipment with laminar/pseudo-laminar retouch.

Finally, in connection with the results of the study, a comparison was made between the flintwork of the Corded Ware culture of the Malopolska Upland and the sites of the Corded Ware culture of Lower Austria, Northern Bohemia, Moravia, Wielkopolska, Kuyavia, Southeastern Poland, including Sokal Plateau-Ridge.

The compilation of the results obtained against the broad background of cultural phenomena has yielded a number of further interesting results and has shown that despite the existence of a certain universal "core" of ideas, the flint production of the communities of the Corded Ware culture is relatively varied.

The dissertation is divided into eight chapters, most of which contain the presentation of flint sources, comprehensive characteristics of flint production and analysis of individual groups of artefacts.

Mateusz Kalita